

KASTED / GEDING MOSER

et fredningsforslag

INDLEDNING.

4 gange har der her i bladet været bragt artikler om Kasted/Geding Moser (B.Bolet, 1976 og S.Højager, 1972, 74 og 75). Bætnelsen "Kasted Moser" har i disse beskri- velseer dækket såvel Kasted som Geding Mo- se, der økologisk udgør en helhed. Med denne artikel vil jeg forsøge at gøre status dels på baggrund af mine egne eks- kursioner til området gennem 18 år dels ud fra de spredte oplysninger, som jeg har fået direkte eller har fundet i litteratu- ren. I alt drejer det sig om notater fra ca. 400 ekskursioner! Af pladsenssige grun- de har jeg valgt en ret skematisk fremstill- ingsform; Iøvrigt henvises til GEDINGEN 8. årg. nr. 2, som også rummer en topogra- fisk oversigt, en beskrivelse af de edafis- ke forhold og en litteraturoversigt. Det er mit håb, at detta materiale vil kun- ne bruges som udgangspunkt for en fredning af mosedområdet, således at stærkt tiltræng- te plejehjælp snarest kan iværksættes. Kaj Halberg, Jørgen T. Laursen og Bent V. Petersen takkes for oplysninger til denne artikel.

VEGETATION.

Denne afsnit omhandler kun karspore- og frøplanter. Det skal dog nævnes, at der i mosen er gjort et interessant fund af en ny mos-art for Danmark nemlig *Levermosseset Marchantia alpestris* (E.Warnecke, 1968). I min første artikel omtales 233 arter; siden har jeg fået kendskab til yderlige- re 38, som her kort skal gennemgås.

Rørgræs.

Alm. flere steder.
Eng-Nottehale.
Set flere steder.

Tandhøj.

Fundet enkelte steder.
Alm. Rørgræs.
Almindelig næsten overalt i mosen.

Nanna-Søgræs.

Fundet i enkelte af vandhullerne især mod nordvest.

Fåre-Svingel.

Set flere steder.

Rød Svingel.

Megget almindelig flere steder.

Eng-Svingel.

Alm. Stumpstrå.
Set flere steder.

Torradet Star.

Set ved enkelte vandhuller.

Stjerne-Star.

Set et par steder.

Blaårgen Star.

Set enkelte steder.

Hirse-Star.

Set enkelte steder.
Blære-Star.
Set ved enkelte vandhuller.
Tykkaset Star.
Set et enkelt sted.

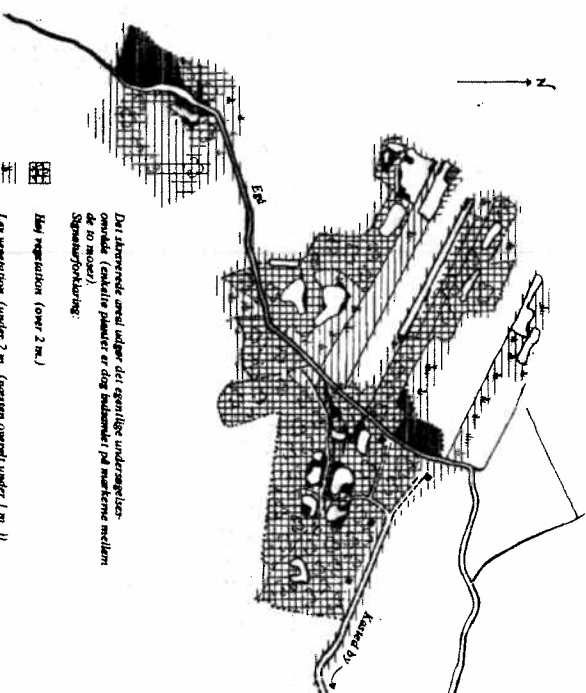

Fig. 1. Kort fra omkring 1970 over Kasted/Geding Moser. (Se også fig. 11).

Mangrovlomstræt Frytle.

Set flere steder.

Apargræs.

I planté på ruderat i mosen.
Kødfarvet Gøgeurt.
Flere set nær de 2 store søer mod nordvest.

Snerle-Pileurt.

Enkelte set i det sydvestlige mosseafsnit.
Kar-Pladstjerne.
Set flere steder.

Skov-Storkenab.

Set et enkelt sted.

Prikbladet Perikon.

Enkelte i det sydvestlige mosseafsnit. (Ik- ke "ny" art, men bemærkningerne i Cf. 8. årg. beror på en forveksling med den føl- gende!).

Kantet Perikon.

Almindelig flere steder.

Krybende Potentill.

Almindelig ved vejen mod Kasted By.

Mirabel.

Et enkelt træ i det sydvestlige mosseafsnit.

Høj.

Findes et enkelt sted i mosen.
Hvid Stenkløver.
Enkelte ved vejen mod Kasted By.

Mark-Stenkløver.

Enkelte ved vejen mod Kasted By.
Bugtøt Kløver.
Almindelig flere steder.

Kommen.

Set et enkelt sted.

Alm. Pimplinelle.

Set et enkelt sted.

Kæmpe-Bjætræklo.

Stor bestand ved det nordøstligste pumpe- hus.
Hvas Randfrø.
Set enkelte steder.

AREAL:	KASTED/GEDING MOSER:	BJERREGRAV MOSE:	MØRKE KÆR:
	Ca. 30 ha	Ca. 270 ha	Ca. 120 ha
VANDDKRÆFT AREAL (Tjørvegrave, der, konstant overvågnede marker m.v.):	Ca. 4 ha	Ca. 60 ha	Ca. 55 ha
SAMLEDE ANTAL PLANTEARTER:	271 arter	197 arter	215 arter
ANTAL SUMP- OG VAND-PLANTER (Helo- og hydrofyter):	49 arter	33 arter	27 arter

Fig. 2. Sammenligning af det registrerede antal plantearter i Kasted/Geding Moser med tilsvarende tal fra Bjerrgrav Mose (ØBF, 1981) og Mørke Kær (ØBF, 1982). Bemærk den store forskel på undersøgelsesområdernes størrelse.

Pak.
I tre set, antagelig plantet.
Sump-Forglæmmigej.
Set enkelte steder.

Kvalved.
Set et enkelt sted i mosen.

Nikkende Brændsel.
Almindelig flere steder i mosen - ofte sammen med fliget Brændsel.

Canadaisk Bakkestjerne.
I på rudræt i rydstøjernet af mosen.

Tusindstråle.
I på rudræt ved det nordøstligste pumpehus.

Sammenlignet med ØBF's 2 andre moseundersøgelser (se fig. 2) er artsantallet meget højt i Kasted/Geding Moser, specielt er der mange sump- og vandplanter. Måsat Bjerrgrav Mose og Mørke Kær rummer Kasted/Geding Moser kun få dybe tjørvegrave men derimod flere lavvandede områder med en rig vegetation. Artskallet er dog ikke eks- tremt højt, eksempelvis er der i den godt halvt af store Kagsmose ved København fundet 352 arter (H. Jensen, 1971).

I fig. 3 er planterne ordnet efter Raunkiaers livsformsystem, idet procenterne er udregnet såvel in- som eksklusivt de anthropoore (af mennesket indlæbet/indførte) arter. I lighed med Mørke Kær og Bjerrgrav Mose rummer også dette undersøgelsesområde flere forskellige biotyper, der næsten alle bærer præg af at være stærkt kulturopvirkede. Dette forklarer bl.a. de relativt mange enårige arter (thorofyter) og det store antal anthropoore arter; ifølge J. Jensen (1970) er godt 96% af de arter, der hører hjemme i kær og enge, flerårige.

Følgende biotyper kan udskilles:

Overgangstiltager. Findes bl.a. ved den lange sø nordvest for Bgd med skillearter som Lyse-Siv, Knop-Siv og Mose-Bunke; endvidere bl.a. Travlekrone, Vandnavle, Bukkeblad, Kragefod og Kær-Tidsel.

Overgangsrikker. Findes flere steder såvel nord som syd for Bgd. Følgende skillearter kan fremhæves: Hjertegræs, Maj-Gøgeurt, Eng-Kabeløje, Engkarsø, Eng-Nelike-rod, Krybende Isbælde, Travlekrone og Kær-Tidsel.

En særlig type overgangsrikker er de såkaldte topogene stor-starrsamfund, som findes flere steder i Kasted/Geding Moser bl.a. i de tilgroede tjørvegrave. Den mest iøjnefaldende art er Top-Starr; endvidere flere andre starr-arter samt Tagrø, Dunhamer, Sværtvæld og Kær-Tidsel.

Krat. Pilekrat bestående af Grå-Pil og Pannet Pil samt birkekrat dækker store dele af mosen, og især sidsrumvante krattype er i hastig vækst. Til gengæld har en del af de ældre birkekræer i år (1982) stået uden blade. Om det er den hårde vinter, insektangreb eller andet, der er skyld i træernes død, ved jeg ikke. Endvidere er en del birkekræer og hovedparten af mossens Bevrasp blæst økuld under novemberstørmen. - Krattenes bundvegetation er meget artsrig.

Eng. Engsamfundene kan inddeles i 2 typer, den tørre eng (overtræ) og den fugtige eng. Det mest typiske overtræssamfund findes mellem det nordlige og det sydlige mossefælt. Her ses bl.a. Alm. Røllike, Kornet Stenbræk, Duet Vejbrød, Hulkrævet Kodriver samt en række græsser. Den fugtige eng er præget af en lav righdomsrig vegetation med arter som Eng-Skjaller, Lav Ranunkel, Blande Ranunkel, Engkarsø, Travlekrone, Eng-Forglæmmigej, Maj-Gøgeurt, Tusindfyd samt en del græsser.

LIVSFORM	% AF TOTAL ANTAL ARTER:			% AF TOTAL ANTAL ARTER - ANTHROPO-CHORE ARTER:		
	Kasted/Geding Moser	Bjerrgrav Mose	Mørke Kær	Kasted/Geding Moser	Bjerrgrav Mose	Mørke Kær
Thorofyter	16	16	22	10	11	11
Hemikryptofyter	48	47	47	51	51	54
Geofyter	9	10	10	9	10	11
Helofyter	11	11	9	13	13	12
Chamaefyter	2	2	2	2	3	3
Panerofyter	8	9	7	6	7	6
Andel af anthropoore arter i	17	19	21			

Fig. 3. Den procentvise fordeling af plantearterne efter deres livsform (jævntfor K. Hansen, 1981) henholdsvis inklusive og eksklusivt de anthropoore arter. (Ved beregningen er enkelte planter medtaget flere gange, da de kan eksistere i flere livsformer). Til sammenligning vises de tilsvarende tal fra Bjerrgrav Mose (ØBF, 1981) og Mørke Kær (ØBF, 1982).

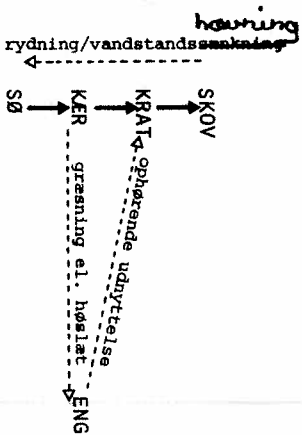

Fig. 4. Skitsering af successionsforholdene mellem plantensamfundene i sø, kær, eng, krat og skov (Erter E. Vinther, 1980).

Som det allerede er antydnet, er mossesamfund ikke stationære samfund. I fig. 4 vises, hvordan den naturlige udvikling foreløber fra sø over kær og krat til egentlig skov; samtidig ses også, at kær via græsning eller høslæt kan omdannes til engsamfund.

ARTER, HVIS UDBREDELSE	ARTER, HVIS UDBREDELSE
ØGERS:	Tagrø, Rød Svungel, Dun-Birk, Stor Nælde, Alm. Mjødurt, Gøderams, Ladden Duenurt, Kamp-Bjærmeklo, Kåltidsel, Fliget Brændsel, Nikkende Brændsel.
ARTER, HVIS UDBREDELSE	Alm. Mangeløv, Hjertegræs, Alm. Kamgræs, Kær-Trehøje, Fyrbild, Maj-Gøgeurt, Travlekrone, Langbladet Ranunkel, Eng-Kabeløje, Engblomme, Engkarsø, Vandkarsø, Alm. Mølkurt, Kornet Stenbræk, Kragefod, Eng-Nelikerod, Kåttåle, Hestehale, Hulkrævet Kodriver, Vandrøllike, Bukkeblad, Sværtvæld, Krybende Isbælde.
FORSVUNDE ARTER:	Krøbseklø, Egbladet Fligbløbe, Håret Viol, Slank Blæserod, Engskar.

Fig. 5. Arter, som markant har ændret udbredelse i Kasted/Geding Moser gennem de sidste 20 år.

ART:	OBSERVATIONER:	STATUS:
Lille Vandalaamander	Er kun set få gange.	Stalden.
Butaundet Frø	Set og hørt kvække i de fleste søer	Meget almindelig.
Spidsnudet Frø	Set og hørt kvække flere steder	Meget almindelig.
Skrubundet	Set flere gange i de mere tørre områder af mosen	Almindelig.
Skovfirben		Ret almindelig.

Fig. 6. Oversigt over paddler og krybbyr i Kastød/Geding Moser.

DYRELIV.

Jæg har ikke indsamlet materiale om Inver-
tebraterne og fiskene. I litteraturen fin-
des kun én mindre artikel (B. Bolet, 1976),
der omhandler enkelte af de almindeligste
vandlevende invertebrater. Det mest bemær-
kelsesværdige for mosen er en uhyre stor
mængde krebsdyr (dafnier og vandløpper af
slægten cyclops), som om foråret findes i
de 2 store søer mod nordvest.

Under min færden i mosen om aftenen og nat-
ten er jeg stødt på et insekt, der fortjæ-
ner at blive nævnt alene på grund af sin
yderst specielle fremtoning. Det drejer
sig om Sankt Hans Orm, en billeart, hvor
hannens er i stand til at udseende et tyde-
ligt lysgult lys fra nogle af bagkrop-
segmenterne. Sankt Hans Orm er ikke almind-
delig i Danmark.

PADDER OG KRYBDDYR:

Der er ikke sket nogen markant ændring i
padder- og krybdyrfaunaen siden begyndelsen
af 70'erne, dog er Skovfirben muligvis ble-
vet mere almindelig. Se Iøvrigt fig. 6.

FUGLE.

Fuglene er klart den dyregruppe, der er
bedst undersøgt. Ynglefuglene er optalt
hvert år i perioden 1966-75 samt mindre
grundligt i årene 1976 og 1982. Endvidere
haves ornitologiske oplysninger fra en
lang række besøge uden for yngletiden.

Samtlige de arter, som har ynglet eller
gjort foretog på at yngre inden for de sid-
ste 20 år, er opført i fig. 7, og til sam-
menligning vises antallet af par/territo-
rier i 1982. Når udviklingen i mosen ve-
getation tages i betragtning, er der sket
forbavsende få ændringer i ynglefuglenes
antal gennem perioden. Fremgangen for Rør-
sanger og Kærsvaner og den voldsomme til-
bagegang for Sivsanger er ikke noget spe-
cielt for Kastød/Geding Moser; samme ten-
dens kan ses ved mange andre lignende dan-
ske ynglefuglearter. Det eneste bemærkel-
sesværdige er fremgangen for Blåhøne, og
at Lille Lappedykker nu er regelræssig.
Indtil november 1976 har der været registre-

ret 133 fuglearter i mosen, siden er ydær-
ligere 7 kommet til. Disse 7 arter samt
de mest interessante lagttagelser fra åre-
ne 1976-82 omfatter nærmere nedentor.

Sangsване.
4 d. 3.3.80; 2. lagttagelse fra mosen.

Pibesvane.
I perioden 15.3.-2.4.81 opholdt 5 ad og 7
huv sig i mosen, hvilket er 1. lagttagel-
se fra lokaliteten af denne art.

Krlikand.
32 d. 13.4.80 er største antal fra mosen.
Der har i de senere år rastet flere Krli-
kander i træskiden end i 1960'erne og begyn-
delsen af 70'erne.

Duehøg.
1 d. 22.5.76, 1 d. 15.5.77, 1 d. 19.2.80.
1 d. 22.12.80, 1 d. 8.11.81 og 1 d. 17.5.
82. Dette er de første lagttagelser siden
1970; er nu set ialt 8 gange i mosen.

Hvøsevejle.
4 NMØ d. 1.6.80 og 11 NMØ d. 15.5.81; nu
set ialt 6 gange ved mosen.

Blå Kærhøg.
1 d. 9.5.76. 1. lagttagelse fra mosen.

Fiskeørn.
1 d. 9.5.76 og 1 d. 31.8.80. Kun set en gang
tidligere i mosen.

Vagtel.
1 h d. 16.6.81. 1. rekord fra mosen.

Skovsneppe.
1 d. 17.5.82; 4. lagttagelse fra mosen.
Rødbøn.
Male 3 lagttagelser fra 1980: 2 d. 11.5.,
20 d. 4.9. og 14 d. 9.9. Rødbøen er ellers
hverken en regelræssig eller talrig trak-
gast i mosen.

Hvidklire.
Fra 1980 havs følgende registreringer:
2 d. 2.5., 1 d. 11.5., 20 d. 4.9. og 18
d. 9.9. Dette er påfaldende mange, da Hvid-
klire ellers ikke er en talrig trækfugl.
Hvidklire er overhovedet ikke set i årene
1976-79.

Alm. Ryle.
2 d. 4.10.80. 1. lagttagelse fra mosen.
Kerlheber.
2 d. 4.9.80. 1. lagttagelse fra mosen.

Bruslane.
40 d. 4.9.80, 60 d. 9.9.80 og 15 d. 4.10.
80. Påfaldende mange - arten er kun set
en gang tidligere nemlig 2 d. 26.8.75.

Pirrol.
I ringmærket ult. maj 1982. 1. lagttagel-
se fra mosen.

Ravn.
2 d. 1.6.80. 1. lagttagelse fra mosen.
Skovskade.
1 d. 1.10.77 og 1 d. 30.5.82. Arten er kun
set en gang tidligere i mosen.

Blåhals.
I ringmærket 26.5.77. 3. lagttagelse fra
mosen.

Græshoppesanger.
1 syngende maj-juni 1979 og 80. Foruden
1979 og 80 er Græshoppesanger hørt i 1956
og 1968.

Gul Vipstjært.
15 d. 14.5.82 hovedsagelig af racen Nord-
lig Gul Vipstjært. 2 Nordlig Gul Vipstjært
d. 17.5.82. Denne race er kun registreret
en gang tidligere.

Stor Tornskade.
1 d. 5.11.80, 1 d. 4.12.80 og 1 d. 25.10.
82. Dette er de første lagttagelser siden
1969; er nu set 6 gange i mosen.

Gråhalsen.
1 h d. 15.5.80. Er ikke tidligere registre-
ret i yngletiden.

Som det fremgår af ovenstående, blev 1980
et godt "vadeugleår" (gælder også Dobbel-
bekasin) for Kastød/Geding Moser. Området
har dog ikke udviklet sig til en bedre ras-
teplads for vadeugle; de her omtalte ar-
ter blev f.eks. ikke set i 1981.
I fig. 8 ses en fortegnelse over de regi-
strerede arter fra mosen eksklusive yngle-
standfuglene Ågerhøne, Fasan og Husskade.
I fig. 9 sammenlignes artsstallet med 4 an-
dre moserområder. Det ses, at artsrigdom-
men i Kastød/Geding Moser arealet taget i
betragtning er relativt stort.

TRÆK- , STRØJF- OG VINTERGÆSTER:

REGELRÆSSIG (Årlig):	ANTAL ARTER:
Lille Lappedykker, Stork, Grågåse, Atilingand, Pibeand, Skeand, Fjeldvåge, Troland, Musvåge, Spurvehøg, Røtnøg, Tårnfalk, Vandtriske, Grd. Rør- høne, Blåhøne, Vibe, Dobbeltbækasin, Svallekliere, Tinkmed, Mudder- kliere, Sølvåge, Stormmåge, Hættmåge, Ringdue, Gøg, Skovhornugle, Mursjæler, Vandehals, Sanglærke, Landsvalge, Byvalge, Dugesvale, Grå- krage, Råge, Allike, Musvit, Blåhøne, Gærdesmutte, Sjægger, Sandros- sel, Vindrossel, Solsort, Stænglærke, Bynkeflugt, Rødtjært, Nattergal, Rødhals, Rørsanger, Kærsvaner, Gransanger, Skovsanger, Fuglekøn- normanager, Gærdesanger, Løvsanger, Granspurv, Jernspurv, Røgheber, Bvld ge, Grå Fluesnapper, Broget Fluesnapper, Jernspurv, Røgheber, Bvld Vipstjært, Gul Vipstjært, Stær, Grøntrisk, Stillalet, Torntrisk, Døm- pap, Bogfinke, Galspurv, Bomlærke, Røkspurv, Græspurv, Skovspurv.	75

IKKE REGELRÆSSIG (Ikke årlig):	ANTAL ARTER:
Tp. Lappedykker, Stork, Grågåse, Atilingand, Pibeand, Skeand, Fjeldvåge, Duehøg, Hvøsevejle, Fiskeørn, Højle, Skovsneppe, Stor Regnspeve, Rødbøn, Sortklire, Hvidklire, Bruslane, Svartbæg, Isflugt, Stor Flag- spætte, Skovskade, Sumpejse, Halmejse, Pungmejse, Blåhals, Græs- hoppesanger, Skovpiber, Bjergvipstjært, (Nordlig Gul Vipstjært), Stor Tornskade, Rødtjært, Tornskade, Grøntrisk, Bjergtrisk, Gråstøken, Lille Korsnab, Kvækerfinke.	35

Stalden (Kun registreret 1-2 gange):	ANTAL ARTER:
Sortnalsset Lappedykker, Sangsvane, Pibesvane, Raffeland, Hvilnand, Blå Kærhøg, Lærkefalk, Aftenfalk, Vagtel, Pletret Rørvaefugl, Strand- skade, Strandhøjle, Trædker, Enkeltbækasin, Lille Regnspeve, Alm. Ryle, Kerlheber, Sildmåge, Fjortederne, Turtefugl, Kirkeugle, Natugle, Mosehornugle, Pirrol, Ravn, (Sortkrage), Misteldrossel, Ringdrossel.	27

Fig. 8. Forteegnelse over træk-, strøjf- og vintergæster inklusive yngletrækfuglene i Ka-
stød/Geding Moser (ynglestandfuglene er nævnt i fig. 7). Racer er anført i parentes.

ART:	ANTAL YNGLEPAR I 1982:	BEMÆRKNINGER:
Typ. Lappedykker Lille Lappedykker	0 3-4	1 par har ynglet i begyndelsen af 60'erne. Er tilsyneladende først begyndt at yngle i 1973 eller 74; nu regelmæssigt 2-4 par.
Knopsvane	1	1 par yngler næsten hvert år.
Gravand	0-1	1 par yngler næsten hvert år.
Gråand	1-2	Ca. 2 par yngler hvert år.
Tårnfalk	0	1 par i 1981. Eneste gang arten er konstateret ynglende.
Agerhøne	0	1-3 par har ynglet regelmæssigt siden 1966. Hidtil eneste undtagelse er 1982.
Fasan	Ca. 5	5-8 par yngler hvert år.
Vandrilke	2-3	Regelmæssigt ynglende fra 1970 med 1-3 par.
Gb. Rødhøne	Ca. 6	4-8 par yngler regelmæssigt.
Blåstøne	Ca. 10	1-4 par i perioden 1966-70. Har været i fremgang siden begyndelsen af 70'erne; nu yngler 6-10 par regelmæssigt.
Vibe	4	2-5 par yngler regelmæssigt.
Dobbeltbekkasin	1	1-3 par yngler hvert år.
Rødbøn	0	Har ynglet i 1967 og 71 - begge år med 1 par.
Ringdu	6-8	8-12 par yngler regelmæssigt. Var i 60'erne mere almindelig.
Gøg	*3*	Ses og høres regelmæssigt i yngletiden.
Skovhornugle	1	1 par yngler næsten hvert år.
Sanglærke	-	Ikke optalt, men enkelte par yngler regelmæssigt inden for undersøgelsesområdet.
Landvalle	0	1 par i 1966; eneste gang arten har ynglet.
Gårde	0	1 par yngler uregelmæssigt.
Buskade	3	1-4 par yngler hvert år.
Måsvit	3-4	Har ynglet siden 1966 med 1-4 par bl.a. i opsatte nøjskasser.
Blåmejse	0	1 par yngler uregelmæssigt.
Balmejse	0	1 par har sandsynligvis ynglet i 1975.
Pungmejse	0	Har ynglet eller gjort yngleforsøg i 1970, 71 og 80.
Sangdrøssel	1	1-2 par yngler uregelmæssigt.
Solro	6-7	4-8 par yngler regelmæssigt.
Bynkefugl	1-2	1-3 par yngler regelmæssigt; i 1966 dog 3-5 par.
Nattergal	21-23	Ca. 20 par yngler regelmæssigt.
Rørsanger	8-10	1-4 par ynglende regelmæssigt frem til midten af 70'erne, herefter i fremgang. Nu ca. 10 par regelmæssigt ynglende.
Kæranger	15-21	Har været i fremgang siden midten af 60'erne. Nu yngler ca. 20 par regelmæssigt, enkelte år endog flere (30 h. d. 10.6.80).
Silvsanger	0?	Siden 1966, hvor der var 11-13 par, har arten været i tilbagegang. Fra 1974 har den ikke ynglet regelmæssigt.
Gulbug	1-2	1-2 par yngler næsten hvert år.
Munk	3-4	1-4 par yngler regelmæssigt.
Havesanger	3-5	Ca. 5 par yngler regelmæssigt, enkelte år dog ca. 10 par.
Fornasanger	17-24	Ca. 20 par yngler regelmæssigt.
Lavnasanger	31-34	Ca. 30 par yngler regelmæssigt.
Jernpurv	2	2-5 par yngler regelmæssigt, dog 7 par i 1967.
Engpiber	0-1	1 par har muligvis ynglet enkelte år.
Bvid Vipstjert	0	1 par har ynglet i 1966 og muligvis 1 par i 1970 og 74.
Gul Vipstjert	0-1	1-2 par yngler uregelmæssigt.
Torntrik	1	1-3 par yngler uregelmæssigt.
Dompap	0	1 par har ynglet i 1970; eneste gang arten har ynglet.

Bogfinke	1	Har ynglet siden 1970 med 1-2 par.
Gulspurv	9-10	Ca. 10 par yngler regelmæssigt, enkelte år dog flere.
Bomlærke	0-1	Ynglende tidligere regelmæssigt med 1-3 par; er ikke konstateret ynglende med sikkerhed i 1981 og 82.
Rørsurv	13-15	Ca. 15 par yngler regelmæssigt.

Fig. 7. Fortegnelse over yngletegnene i Kastød/Cedding Moser (specielt 1966-82).

ARTAL:	KASTED/GEDDING MOSER:	BJERRERGRAV MOSE:	MØRKE KÆR:	KAGSMOSEN:	UTTERSLEV MOSE:
ANTAL ARTER:	140	125 - 126	114	152	151
ANTAL ARTER, DER HAR YNGLET ELLER GJORT YNGLEFORSG:	45 - 47	50 - 54	38 - 40	40	?

Fig. 9. Sammenligning af det registrerede antal fuglearter i Kastød/Cedding Moser med tilsvarende tal fra Bjerrergrov Moser (ØBR, 1981), Mørke Kær (ØBR, 1982), Kagsmosen og Utherslev Moser (H. Jensen, 1971).

PATTEDYR.

Der er ikke konstateret større ændringer i pattedyrenes forekomst siden begyndelsen af 70'erne. En enkelt ny art er kommet til; det drejer sig om Pindsvin, som blev set d. 26.5.81. Se Iøvrigt Fig. 10.

ART:	OBSERVATIONER:	STATUS:
Pindsvin	Kun set en gang	Meget sjælden.
Alm. Spidmus	Ses og høres ofte	Meget almindelig.
Vandpidsmus	Ses næsten hvert år	Ret almindelig.
Muldvarp	Spør (Muldvarpeskud) set mange steder; og så adulte set	Almindelig.
Flagermus sp.	E enkelte ses hver sommer fouragerende over mosen	Fåtalrig.
Hare	Ses ofte	Almindelig.
Rødmus	Fældfangst tyder på, at det er den almindeligste mus i mosen	Meget almindelig.
Mosegris	Spør (skud) og adulte ses ofte	Meget almindelig.
Mårkmus	Ikke fanget så ofte som Rødmus i fælder	Fåtalrig (?).
Dværkmus	Ialt 3 fangede i fælder	Almindelig.
Halsbåndmus	Klimdellygte agte mus ifølge fældfangst	Meget sjælden (?).
Skovmus	Kun fanget 1 gang	Almindelig.
Ræv	Ses ofte - yngler fast i mosen	Ret almindelig.
Grævling	Såvel adulte som spor er set enkelte gange	Meget sjælden (?).
Hermelin	Set flere gange - yngler fast i mosen	Meget sjælden (?).
Brud	Spør kun set en gang	Meget sjælden.
Ilde	Set en gang; spor set enkelte gange	Meget sjælden.
Rådyr	Spør set 2 gange i 1970	Meget sjælden.

Fig. 10. Oversigt over pattedyr i Kastød/Cedding Moser.

I en landskabsanalyse for Århus amt udarbejdet af Freltningsplanudvalget (1977) betegnes Kasted/Ceding Mose som værende af stor interesse i geologisk, botanisk og entomologisk henseende og af lokalinteresse i ornitologisk henseende. Sammenfatningen af vurderer Freltningsplanudvalget området til at høre til gruppen "biologisk interesseområde af stor regional betydning". Nærværende undersøgelse kan på flere punkter bekræfte denne vurdering.

De vigtigste biotoptyper er ferske vådområder (V), pille- og birketræ (S^h) og engsamfund på lyshåb, tør bund (E). Området rummer i dag ingen deciderede sjældne eller halvsjældne arter blandt de højere planter, men lokaliteten er eneste danske voksested for løvemosset *Marchantia alpestris*. Vurderet ud fra lokale forhold må følgende arter betragtes som ualmindelige: Tremoret, Snorre og Pile-Alant. Af biotopstypiske arter kan bl.a. nævnes følgende: Stivtopet Rørbarn, Smalbladet Kæruld, Stjerne-Står, Butblomstret Siv, Kæd-farvet Gøgeurt, Maj-Gøgeurt, Trælektrone, Engblomme og Sump-Kallingetand. Flere af disse arter har haft betydelig tilbagegang i det 20. århundrede; det samme gælder andre af mosens arter som f.eks. Storfrugtet Vandtjernes og Vandfjällike (jævntår B-løjtmant og E. Morsøe, 1977).

Sammenlagt får området følgende botaniske lokalitetskode: ++ SV - E - V II A - V. Som nævnt tidligere er den lavere fauna ikke med i denne undersøgelse; Freltningsplanudvalget (1977) anfører, at "Kasted Mose er en fin, ret uberørt insektlokalitet, hvis afvæksende bevoxsning og rige blomstersamfund betinger en meget artsrig insektfauna. ... I Kasted Mose findes en række gamle tørvgrave, bl.a. med en meget artsrig vandbillifauna".

Af hvirveldyrene bry især den meget rige fuglfauna fremhæves. Der er et stort antal ynglende arter, blandt andet af Nattergal, Kærsangler, Tornsangler og Løvsanger. Forekomsten af Vandrille og Dobbelbecklaskin som ynglende arter klassificerer mosens rindingsmæssigt som en V3-lokalitet, men tilstedeværelsen af Pungmose, der er en truet fuglearter i Danmark (en såkaldt Rød-liste art) hæver klassificeringen til V2 (Jørgen A. Jørgensen og T. Dybbro, 1981). Ud over ynglende fuglene træffes et stort antal arter i mosens uden for yngletiden.

Blandt paddler, krybdyr og pattedyr er der ingen egentlige sjældenheder, men artsrigt er relativt højt. For Spidsnudet Frø er Kasted/Ceding Mose nok en af de bedste ynglelokaliteter nær Århus.

A. FORURENING.

1) Fast affald: En del affald er gennem årene henkastet i mosen. Efter at der er sat en kæde over vejen til mosen fra Kasted By, er de ulovlige henkastninger i denne del til dels bragt til ophør. - Nord for Egå konstateredes i sommeren 1982 en særlig uheldig affaldsdeponering bl.a. bestående af mere eller mindre tomme giftbeholdere, der havde rummet forskellige meget farlige insektbekæmpelsesmidler. Lovovertrædelser blev meldt til politiet, men inden myndighederne fik sig taget sammen til at behandle klagen, var affaldet fjernet. Da myndighederne ikke ønsker at retsforfølge skadevolderen, er sagbehandlingen påklaget til miljøstyrelsen, hvorfra svar endnu ikke er modtaget.

2) Vandforurening: Midt gennem moseområdet løber Egå. Skønt der er et biologisk renningsanlæg kort før mosens, og den har lidt fald umiddelbart syd for mosens er vandløbet meget forurenset. I den sidste publicerede oversigt over forureningsstilstanden (Århus Amtskommune, 1981) er forureningsgraden angivet som III-IV en overgangsform mellem ret stærkt forurenset og overdrodeligt stærkt forurenset. Vandet er ofte helt uligensmæssigt, fyldt med præservativer, lidelugtende i den er ekstrordinært stor, løber den flere steder over sine breder, og slam, præservativer m.v. aflejres i mosens. I udkastet til den foreløbige reviderede retningsplan er vandløbet målt til D1 forureningsgrad II, hvilket betyder, at recipienten skal være egnet som gyde-, opvækst- og opholds vand for laksefiske. Særlig er denne målsætning dog ændret til E forureningsgrad III, hvilket blot medfører, at recipienten skal være særlig tilfredsstillende. End ikke denne helt uacceptabelt lave målsætning er dog opfyldt!

B. DRIKKEVANDSINDVINDING.

I 1953 påbegyndte Kasted Vandværk en op-pumpning af grundvand fra boringer i Kasted Mose. Vandindvindingen er meget omfattende, og en stor del af Århus' samlede vandforbrug dækkes af vand fra mosens. Vandboringerne har givetvis på langt sigt en uheldig indvirkning på mosens vandhusholdning.

C. VANDPÅSVINGNINGSDRIFTE.

Årligt oprenses og udrybes Egå, og vegetationen langs dens breder bortskræbes og fjernes. I 1982 skete dette i juni måned midt i fuglernes yngletid, og det må formodes,

des, at flere spurvefugle derved har fået rederne ødelagte. Samtidigt med oprensningen graves små kanaler ind til de nærliggende småøer, så disse drænes. Som tidligere nævnt løber åens splidvand ved høj vandstand ad disse kanaler ind i mosens.

D. JAGT OG FISKERI.

I den del af mosens, som ejes af Århus kommune (syd for Egå) er jagt ikke tilladt. I den øvrige del af mosens drives jagt på især Fasaner og ender, og røvsgrave ødelægges systematisk. Endvidere foregår der en del ulovlig jagt. Yderst sjældent ses lystfiskere i mosens, de få, der kommer, fanger lidt Gødder, Skaller og Aborrer i de 2 søer mod nord-vest. Et mindre konventionelt fiskeri foregår i forsommeren, hvor akvariefiskeforhandlere fanger meget store mængder krebsdyr, der anvendes som fiskefoder.

E. LANDBRUGSRISIKO.

Engmarkerne nord for Egå og mellem de 2 moseafsnit anvendes i nogen udstrækning til kreaturgræsning. Et enkelt år blev et engmarkede mod nord pløjet op og tilslået med korn. Da jorden er meget vandholdig, har det næppe været rentabelt, og arealet anvendes nu atter til kreaturgræsning. Desværre har der i de senere år været en tendens til at mindre arealerne til kreaturgræsning. Engarealet midt gennem den nordligste del af mosens og engen syd for Egå

mellem de 2 moseafsnit er således begyndt at gro til på grund af manglende græsning.

F. ALMENE REKREATION.

I maj og juni besøges mosens af mange mennesker, som primært kommer for at lytte efter Nattergal; Nattergalbestanden er vel nok den største i nærheden af Århus. De fleste besøgende holder sig til stierne i mosens nordøstligste del, og forstyrrelserne for ynglefuglene er derfor minimale. Ud over denne uorganiserede rekreative benytter en del folkeskoler, højere lærestatter og biologiske foreninger mosens som ekskursionsmål især til botaniske, ornitologiske og geologiske studier (Freltningsplanudvalget, 1978).

FORSLAG TIL BESKYTTELSE OG PLEJE.

I et ekskursionsreферat fra 1963 (A. Hansen og S.-E. Sandermand Olsen, 1964) står bl.a.: "Indu er Kasted Mose ikke helt spoleret af kulturindgreb, selv om det må frygtes, at vandboringer, som for tiden foretages i mosens af Aarhus Kommunes Vandforvaltning, vil ændre mosens vandsstandsforhold, og dermed vegetationen betragtelig. For det nye Botaniske Institut ved Aarhus Universitet vil det ellers være af stor værdi at have denne mose med dens ikke helt få for øst-jylland sparsomme planter i sin nærhed". Siden 1963 har mosens naturvidenskabelige, undervisningsmæssige og rekreative værdier ændret sig i en negativ retning, en udvikling, der ikke mindst i de sidste ca. 10

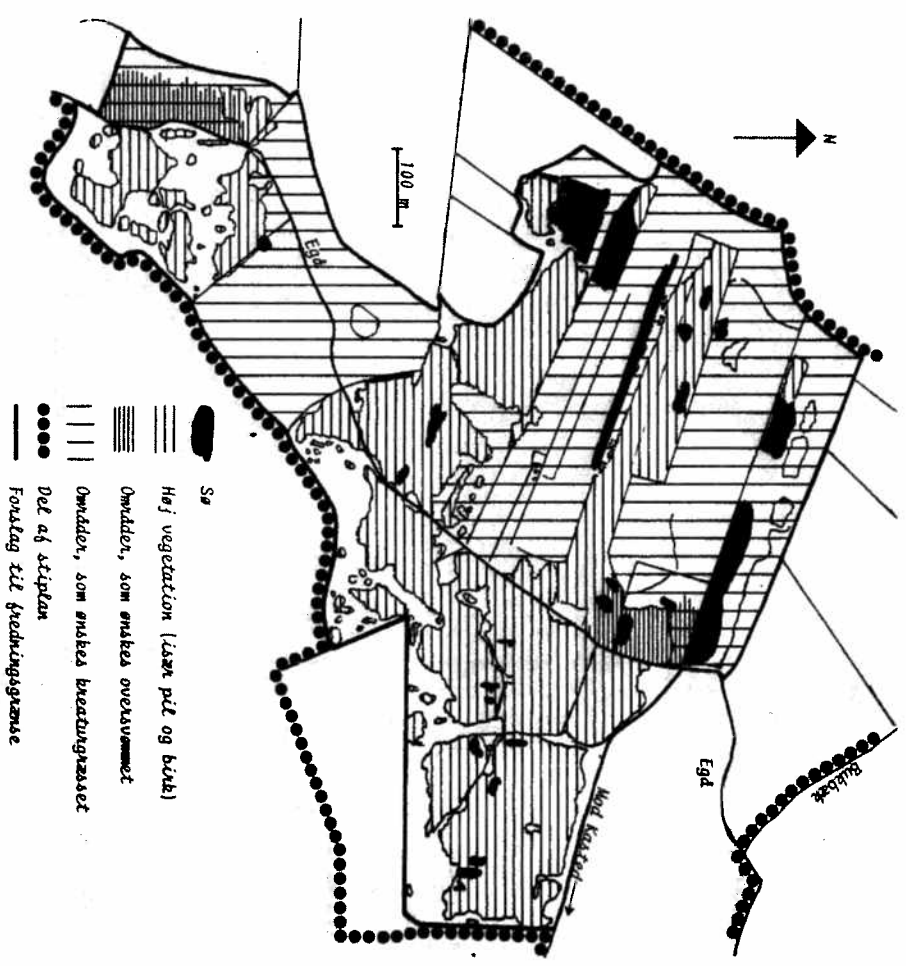

Fig. 11. Kort over Kasted/Gedding Mose tegnet på baggrund af et luftfotografi dateret 19.4.78. Flere mindre vandarealer mangler her, da de på grund af vegetationen ikke kan ses på luftfotografiet. Den store sø mod nordøst er meget lavvandet og sædvanligvis næsten udtørret om sommeren. Sammenlign iøvrigt med Fig. 1.
NB. Af pladsmæssige grunde er kun 3 dele af den samlede stiplan indtegnet på kortet.

år er accelereret faretruende. Men, mosen står stadig til at redde, såfremt en gennemgribende pleje snarest iværksættes. Naturfredningslovens §43 giver ikke direkte mulighed for en sådan pleje, hvorfor mosen bør fredes efter naturfredningslovens kap. III.

Fredningens målsetting bør være:

- 1) at genskabe det lysåbne, artsrige plantesamfund på engene,
- 2) at forbedre mulighederne for især de ynglende og rastende svømm- og vadefugle,
- III.

3) at sikre, at offentlighedens adgang til området kan ske i overensstemmelse med ovennævnte naturvidenskabelige ønsker.

Ud fra denne målsetting er den følgende skitse til en plejeplan udarbejdet (se iøvrigt Fig. 11).

Ad 1. Enkelte steder bl.a. langs nordbredden af den lange sø nord for Egd vil det være nødvendigt at fælde og fjerne vedplantter. Over store dele af den øvrige del af mosen må også de høje urter slås og fjernes. Såvel fældning som slåning må af hensyn til fuglene ikke finde sted i yngletiden juni-juli (måske med undtagelse af det første år).

Efter disse indgreb bør vegetationen holdes nede ved hjælp af kreaturgræsning. Dette gælder især for de tidligere så artsrige engområder nord for Egd.

Ad 2. Generelt vil en bærning af vandstanden i mosen være en fordel - også af floristiske grunde. I den forbindelse vil det være et ønske, at opumpning af grundvand begrænses; dette kræver dog, at der andre steder i kommunen findes acceptable boringer i mindre sårbare områder. Mosen tilføres vand via Egd. Dette vandskvalitet er helt uacceptabelt, og en (bedre) rensling bør straks iværksættes før indløbet til mosen. Den foreløbige reviderede entvalitetsplans målsetting ønskes hævet til mindst A2, D2 (naturvidenskabelig og/eller rekreativ værdi, almindeligt fiskevand) men gerne højere. Når denne målsetting er nået, kan dens forløb ændres, så den bufter sig mere, og således at lavtliggende områder oversvømmes f.eks. ved hjælp af små opstemninger. Vandløbsvedligeholdelsen bør finde sted om efteråret, og der bør ikke samtidig med opransningen graves små kanaler til de nærliggende sumpområder, som det sker i dag. De aflejlige slæmninger bør muligvis fjernes.

Dræning og lignende må ikke finde sted.

Ad 3. Torben Aastrup, Priluftsrådet, har udarbejdet et stiplanforslag for hele Egdaldalen fra åens udløb og med forbindelse mod sydvest til Arhus Ådal. En del af dette stinet omkranser Kasted/Gedding Mose, og det er samtidig i overensstemmelse med fredningsforslagets målsetting.

Hærdover bør det eksisterende stinet i mosen østligste del bevares. Færdig i eng- og kærsumfundene nordvest for Egd bør begrænses af hensyn til fuglene, og der bør derfor ikke etableres stier her inden for den nævnte omkransende stiplan.

Søren Højager.

LITTERATUR.

Bolet, B., 1976: Kasted Mose. Gøjrfuglen 12. årg. s. 51-55.
 Fredningsplanudvalget for Arhus amt, 1977: Landskabsanalyse for Arhus amt.
 Fredningsplanudvalget for Arhus amt, 1978: Ekskursjonsmål i Arhus amt.
 Hansen, A. og Sandermann Olsen, S.-E., 1964: Højsommerrekursjon til Østjylland den 9.-11. august 1963. B.T. årg. 59 s. 350-354.
 Hansen, K. (red.), 1981: Dansk Peltflora.
 Højager, S., 1972: En naturhistorisk undersøgelse af Kasted Mose. Gøjrfuglen 8. årg. s. 39-78.
 Højager, S., 1974: Kasted Mose. Gøjrfuglen 10. årg. s. 16-17.
 Højager, S., 1975: Kasted Mose. Gøjrfuglen 11. årg. s. 67-68.
 Janiche, A. og Dybbro, T., 1981: Fuglelokaliteter i Arhus amt. D.O.F.
 Jensen, H. m.fl., 1971: Kagsmosen. Peltbiologiske undersøgelser 1. Fugle m.v.
 Jensen, J., 1970: Fattilgør og rigkær. I "Danmarks Natur" bd. 7 s. 365-394.
 Løjtnant, B. og Morsøe, E., 1977: Foreløbig status over den danske flora. SØRRAVEN, 1976-1982. Årg. 4-10. (Inkl. 10-kalrapporterne).
 Warneke, E., 1968: Marchantia alpestris in Danmark. B.T. 63 s. 358-368.
 Vinther, E., 1980: Eng og kær. Truede samfund. UKR 4. årg. s. 99-105.
 ØBF, 1981: Bjærrergrav Mose. Gøjrfuglen 17. årg. s. 42-64.
 ØBF, 1982: Mørke Kær. Gøjrfuglen 18. årg. s. 42-71.
 Arhus amtskommune, 1976: Foreløbig reviderede entvalitetsplan for Arhus amtskommune.
 Arhus amtskommune, 1981: Fortællingstilstanden i vandløb og søer 1979.

NB: Den første og fyldigste beskrivelse af Kasted/Gedding Mose (GØJRFUGLEN 8. årg. 44 sider) kan stadig fås ved henvendelse til foreningen. Pris kr. 8,50 frit tilsendt.

